

METAFORAÉRTELMEZÉS DIALÓGUS- ÉS CSOPORTHELYZETBEN

Kuti Judit

Bevezetés

A metaforákat érintő szakirodalomban egyre elfogadottabbá válik az a meglátás, hogy a metaforának lényeges szerepe lehet a csoportkommunikációban. Partington (1998) szerint a metafora egy diskurzusközösség egyik legalapvetőbb definíciós jellemzője. Littlemore (2008: 3) két kiscsoport kommunikációját vizsgálva figyelte meg, hogy a csoportra jellemző nyelvhasználat nagy része figuratív (részben metaforikus) volt. Ez, a metafora csoportkommunikáción belüli funkcióját érintő szociopragmatikai szempont azonban tudomásom szerint nem jelenik meg sem a metaforák felismerhetőségével, sem az értelmezésükkel kapcsolatos kutatásban. Jelen dolgozatban ettől a hiányérzettől motiválva keresem a választ arra, hogy az említett szempont szerepet játszik-e a metaforák értelmezésében, illetve amennyiben igen, keresem ennek elméleti magyarázatát.

1. Elméleti háttér

A metaforát relevanciaelméleti keretben vizsgálom, de az elméleti háttérrel Harald Weinrich metaforaelméletével kiegészítve (ld. Weinrich 1958, 1964, 1964, 1967, 1976a, 1976) pozitívan is megpróbálom definiálni. A relevanciaelmélet Weinrich meglátásaival való kiegészítése véleményem szerint leginkább amiatt fontos, mert a relevanciaelmélet nem ad pozitív definíciót a metaforára. A laza nyelvhasználat egyik fajtájaként pusztán adottnak feltételezik a létét – míg Sperber–Wilson (2008) amellet érvelnek, hogy nincs is a metaforának nyelvészeti (kognitív pragmatikai) jelentősége. Bár Weinrich elsősorban nyelvi (s nem fogalmi) jelenséggként kezeli a metaforát – ennek ellenére a Lakoff-Johnson-i metaforaelmélet előfutáraként említik, ld. Jäkel (1997, 1999). A Lakoff-Johnsoni metaforafogalomnál azonban Weinrich szűkebben értelmezi a metaforát, valamint metaforaelméletének szemantikai fogalomtárra véleményem szerint sokkal inkább teszi a kognitív pragmatikai relevanciaelmülethez, mint a Lakoff-Johnson-i metaforaelmülethez hasonlóvá, ld. Kuti (2015). Weinrich metaforaelméleti háttérét terjedelmi okokból nem tudom jelen tanulmányban részletesen tárgyalni, de Kuti (2015) egy rövid összefoglalót nyújt.

A relevanciaelmélet metaforafelfogásának bizonyos aspektusait két okból érzem a disszertáció fontos háttérének: egyrészt kommunikációelméleti hátteret ad, másrészt az implikációk erejének szerepét kiemelő metaforamagyarázata egyaránt fókuszál a beszélő szándékára és a hallgató interpretációs mechanizmusára. A relevanciaelmélet egy kognitív-pszichológiai kommunikációs modell, mely Grice egyik központi állítását dolgozza ki részletesen: a kommunikáció egyik legfontosabb jellemzője az, hogy szándékokat (intenciókat) fejez ki és vesz észre (Grice 1989/2011, azon belül is 1–7., 14., 18. fejezet, „Retrospektív utószó”). Az értelmezési folyamat leírásában lényegi szerepet kapnak a következtetések (inferenciák). E következtetéses vagy inferenciális modell feltevése szerint az a tartalom, amelyet a beszélő kifejezni, közvetíteni szándékozik, nem közvetlenül érhető tetten a nyelvi jelekben. A nyelvi jelek pusztán megnyilvánulásai ennek a tartalomnak, jelentésnek. Más szóval bizonyítékul szolgálnak a beszélő által kifejezni szándékozott jelentésre, utalnak rá. A hallgató a rendelkezésére álló bizonyítékok (nyelvi jelek) és a kontextus alapján kikövetkezteti ezt a tartalmat, illetve a beszélő által kifejezni szándékozott jelentést.

Abban, hogy ez a következtetéses folyamat végbe tud menni, két tényező játszik kulcsszerepet. Az egyik a relevancia, a másik a rámutatás vagy oszteni. Az evolúció során az emberi agy a relevancia maximalizását figyelembe véve fejlődött ki (Kognitív Relevanciaelv): optimálisan próbálja szűrni az őt érő hatásokat, s összességében azokra fordítja a legnagyobb figyelmet, amelyeknek legnagyobb a várható relevanciája számára. Egy adott információ feldolgozásának annál nagyobb a relevanciája (egy egyén számára egy adott időpontban), minél nagyobb kognitív hatással jár, s minél kisebb erőfeszítést igényel a feldolgozási folyamat. A rámutatás az emberi kommunikatív aktusoknak azt a jellemzőjét nevezi meg, hogy ezek a cselekvések nyíltan, s nyilvánvalóan magukra vonják a hallgatóság figyelmét, s egyben valamilyen tartalmat próbálnak közvetíteni felé. A rámutató kommunikáció tehát mindig primér informatív szándékkal jön létre, s erre rakódik rá az a másodlagos – kommunikatív – szándék, hogy a hallgatósággal tudassuk ezt az informatív szándékot. A relevancia kognitív elvéből és a rámutatásos ingerek természetéből fakad, hogy a rámutatásos ingerek egyfajta relevanciával szembeni elvárást ébresztenek a hallgatóságban. A rámutató-következtetéses kommunikációban minden egyes megnyilatkozás mögött az az előfeltevés rejlik, hogy az a hallgató számára optimális relevanciával bír (Kommunikációs Relevanciaelv): a beszélő saját képességeinek és korlátainak megfelelően maximálisan releváns, megnyilatkozása pedig feldolgozásra, megértésre érdemes próbál lenni. A megnyilatkozások automatikusan olyan elvárásokat keltenek a

hallgatóban, amelyek elvezetik őt a beszélő által kifejezni szándékozott jelentéshez. Wilson–Sperber (2004/2006: 295) így fogalmaz: „[a] megnyilatkozás által keltett relevancia-elvárások elég pontosak és előrejelezhetőek ahhoz, hogy elvezessék a hallgatót a beszélői jelentéshez.” A relevanciaelmélet metaforafelfogását részletesebben magyarul pl. Sperber–Wilson (2008/2013) és Zvolenszky–Bárány (2015) foglalja össze, Sperber és Wilson (2008) alapján.

A relevanciaelméletből, valamint Sperber–Wilson (2008) metaforát érintő meglátásaiból az alábbi meglátások vezetnek el a dolgozat kérdésfelvetéséhez: A Sperber–Wilson-i keretben tehát egy megnyilatkozás megértésekor a hallgató a megértési folyamat következtetési lépései során jut el bizonyos implikációkhoz. Ezek általában sikeres kommunikáció esetén egybeesnek a beszélő által kifejezni szándékozott implikációkkal. Erre a feltevésre a későbbiekben a **kommunikáció sikerességének feltételét megfogalmazó általános relevanciaelméletbeli tételként** fogok utalni. A szerzőpáros állítása szerint a metaforák értelmezésekor nem föltétlen érvényesül ez az általános tétel. Azt állítják ugyanis, hogy a metaforák — még a hétköznapi metaforák — hatásmechanizmusa is, legalább részben a költőiség hatásmechanizmusával egyezik meg (ld. Sperber–Wilson 2008: 30), azaz a metafora működésének lényegét egy sor gyengén implikált gyenge implikációban látják. A megnyilatkozás sikerességének szempontjából tehát szerintük mindegy, hogy a beszélő metaforája által felkínált implikációk közül melyikhez jut el a hallgató – a beszélő által implikált implikációk akár nem is egyeznek a hallgató által kikövetkeztetett implikációkkal. Pontosan ily módon valósul meg szerintük a költői kifejezőmód egyik jellegzetessége. Erre, a metafora által felkínált többféle értelmezési lehetőségnek a hallgató számára egyenértékű elérhetőségére a metafora **retorikai célú, rendeltetészerű félreérthetőségeként** fogok utalni a későbbiekben. Carston (2002) példájával:

„The relation between the concept constructed by the hearer and that in the speaker’s own thought is one of **sufficiently close resemblance** rather than identity. There may be quite a range of subtly different concepts licensed by an utterance of, for instance, ‘Robert is a bulldozer’: BULLDOZER *, BULLDOZER **, BULLDOZER ***, etc. No specific one is strongly communicated and the hearer’s construction of any one of them is good enough for the communication to have succeeded.” (kiemelés tőlem, K.J.)

Az idézett meglátás felveti azt a kérdést, hogy a hétköznapi kommunikációban beszélő és hallgató hasonlóbban értelmezi-e egymás **nem metaforikus** kifejezéseit, mint a **metaforikusakat**. Elképzelhető-e, hogy a beszélő és a hallgató értelmezésének közelségét / távolságát vizsgáló szempont is további meglátásokat enged a metaforák hatásmechanizmusára vonatkozóan.

2. Kutatási kérdés, hipotézisek

Ahogy a bevezetőben említettem, Partington (1998) szerint a metafora egy diskurzusközösség egyik legalapvetőbb definíciós jellemzője. Littlemore (2008: 3) két kiscsoport kommunikációját vizsgálva figyelte meg, hogy a csoportra jellemző nyelvhasználat nagy része figuratív (részben metaforikus) volt. Ennek a jelenségnek a metaforákra vonatkozó részét a relevanciaelméleten belül leírt költői hatásmechanizmus nem magyarázza – vagy legalábbis meglepő lenne egy olyan magyarázat, melynek értelmében a kommunikáció sikerességének feltételét megfogalmazó általános relevanciaelméletbeli tétel nem teljesülne olyan esetekben, melyeket feltehetőleg sikeres kommunikáció jellemez. Kutatásom tehát arra irányul, hogy a fenti általános relevanciaelméleti tétel, illetve a Partington (1998) és Littlemore (2008) által említett szociopragmatikai szempont nem játszik-e abban is szerepet, amilyen módon a hétköznapi metaforák (vagy legalábbis egy részük) kifejtik kognitív hatásukat, néhol akár felülírva a költőiség hatásmechanizmusát.

Felteszem tehát, hogy csoportkohézióval rendelkező kiscsoportos helyzetben a hétköznapi metaforák értelmezésére vonatkozóan olyan meglátásokat nyerhetünk, amelyek más kommunikációs helyzetben nem merülnek fel. A fentiek alapján kiindulási kutatási kérdésem a következő: Kiscsoportos- illetve kontrollhelyzetben elhangzó metaforikus, valamint szó szerinti kifejezések értelmezését vizsgálva mutatkozik-e szisztematikus különbség e két kategória között beszélő és hallgató értelmezésének egymáshoz való közelségében?

Elképzeltető lenne, hogy nem e két kategória között mutatkozna különbség, hanem csak bizonyos metaforák és a szó szerinti kifejezések között. A metaforák esetében kézenfekvő a lexikalizált – kreatív különbségtételt figyelembe venni. Hipotézisként szolgálhat az a gondolat, miszerint az olyan metaforák, amelyek egy adott beszélőre jellemzőbb implikációkat hívnak elő (kreatív metaforák), esélyesebbek beszélő és hallgató között hasonlóbb értelmezést előhívni, mint a lexikalizált metaforák vagy a nem metaforikus kifejezések. Kutatási kérdésfeltevésem egyelőre erre a kérdésre szűkítem:

Kiscsoportos- illetve kontrollhelyzetben elhangzó metaforák értelmezését vizsgálva mutatkozik-e szisztematikus különbség beszélő és hallgató értelmezésének egymáshoz való közelségében a metafora lexikalizáltsági fokától függően?

A relevanciaelmélet nem mond semmit arról, hogy a metaforák lexikalizáltsági szintje befolyásolná-e az értelmezésüket, vagy arról, hogy az értelmezési folyamatban számítana-e az a szempont, hogy a megnyilatkozást egy adott hallgató(ság)nak szánták-e. Azonban abból kiindulva, hogy a

nagymértékben lexikalizált metaforikus kifejezések (amelyeknek metaforikus értelme tipikusan szótári jelentésként is rögzítve van) az ún. szó szerint értelmezett, vagyis valamely szótári jelentésükkel használt kifejezésekhez hasonlóan értelmeződhetnek, a relevanciaelmélettel koherens módon azt tételezhetnénk fel, hogy a kreatív metaforikus fogalmak esetében **nagyobb** különbség lesz a beszélő által kifejezni szándékozott és a hallgató által értelmezett, ad hoc megkonstruált fogalom között, mint a nagymértékben lexikalizált metaforikus fogalmak esetében – függetlenül attól, hogy cél- vagy kontroll-hallgatóság értelmezi-e a megnyilatkozást.

Bár a tekintetben, hogy a metaforák lexikalizáltsági foka/kreativitása hat-e az értelmezésre, Partington (1998) és Littlemore (2008) sem jósolnak semmit, ha a metaforát, mint a csoportkohézió nyelvi eszközét tételezzük fel, s a fenti gondolatmenetet követjük, pont az ellenkezőjét jósolhatnánk: hogy a kreatív metaforikus fogalmak esetében **kisebb** lesz a különbség a beszélő által kifejezni szándékozott és a hallgató által értelmezett, ad hoc fogalom között, mint a lexikalizált metaforák vagy szó szerint használt fogalmak esetében – feltéve, hogy olyan valódi kommunikációs helyzetről van szó, amelynek résztvevői kiscsoportot alkotnak (hiszen az olyan (kreatív) metaforák, amelyek egy adott beszélőre jellemzőbb implikációkat hívnak elő, esélyesebbek beszélő és célhallgató között hasonlóbb értelmezést előhívni, mint a lexikalizált metaforák).

Elképzelhető lenne továbbá az is, hogy sem a metaforicitás, sem a metaforák kreativitása/lexikalizáltsága nem befolyásolja az eredményeket, mert

a) bár volna különbség a beszélő és hallgató által értelmezett fogalmak közelségében csoport- illetve kontrollhelyzetben, de ez minden vizsgált kategóriában ugyanakkora volna, vagy esetleg minden összefüggést nélkülözne, illetve hogy

b) mind (kreatív/lexikalizált) metaforikus, mind nem metaforikus kifejezések esetében a beszélő által kifejezni szándékozott és a hallgató által teljesen kikövetkeztetett értelmezés egybeesne.

3. Módszertan

A fenti kérdésfelvetésre két próbatanulmánnyal kerestem a választ. A próbatanulmányok egyben a módszertan tesztelését, pontosítását is szolgálták. Az egyik próbatanulmányban dialógushelyzetet vizsgáltam, mint a csoporthelyzet egy speciális esetét, mint minimális csoportot. A másik próbatanulmány is a csoportkommunikáció egy speciális esete volt: egyházi gyülekezetben a lelkész prédikációja, amelyet a jelenlevő gyülekezethez intézett. A próbatanulmányok módszertanát alább foglalom össze. Az eredeti

feladatlapokat terjedelmi okoknál fogva nem tudom csatolni, de a módszertan megértéséhez szükséges részeket magyar fordításban közlöm.

3.1. A dialógushelyzetben végzett próbatanulmány

Az első próbatanulmányban egy, a két beszélgetőpartner egyike által (előre megbeszélte módon) rögzített beszélgetést vettem alapul. A beszélgetés 2016. szeptember 29-én zajlott két barátnő között, német nyelven¹ (nem dialektusban, bár egy-egy dialektális szófordulat előfordult a beszélgetés során), egy berlini vendéglőben. A találkozó során két kb. 45 perc hosszúságú beszélgetést rögzítettek kifejezetten a kutatás számára. A párbeszédet mobiltelefonnal rögzítették; amr hangfájl formátumban kaptam meg, elektronikus úton. A szövegnek csak azon részeit jegyeztem szó szerint le, amelyekről úgy gondoltam, hogy a tényleges tanulmány során felhasználásra kerülnek. A lejegyzésben egy önkéntes német anyanyelvű segítóm volt. A beszélgetés két fiatal felnőtt, német anyanyelvű nő között zajlott, mindketten a 30-40 közötti korosztályból való diplomás értelmiségiek. Egymást évek óta ismerik, mindketten Berlinben élnek, rendszeresen találkoznak. A kontrollhallgatók fiatal, 30 és 40 év közötti felnőtt, diplomás nők voltak. Egyikük Berlinben él, másikuk Linzben, Ausztriában. Az Ausztriában élő résztvevő arra a kérdésemre, okoz-e neki bármilyen nehézséget, hogy észak-német anyanyelvi beszélők között zajlott a beszélgetés, nemmel felelt. Az általa előzetesen, példaként megkapott szövegrészeket saját bevallása szerint teljes mértékben értette.

A meghallgatott és lejegyzett szövegeket anonimizáltam, és kiválasztottam belőlük kilenc olyan szövegrészt, amelyet metaforikusnak ítélt meg. A kilenc kiválasztott szövegrészből nyolc 'A' beszélgetőpartnertől származott, egy 'B' beszélgetőpartnertől. Kettő szövegrészt a külsős partnerrel való egyeztetés során ki kellett húzzak a listából, mert félreértettem őket – ez már akkor kiderült, mikor a feladatlap elkészítése előtt a szövegeket a segítővel átnéztem.

A módszertan nyitott kérdése volt, hogy hogyan lehet összehasonlíthatóvá tenni egy-egy metafora értelmezését, illetve annak különbségét beszélő, illetve különböző hallgatói csoportok között?² A relevanciaelméleti keretnek megfelelően a metaforák jelentését a beszélő által kifejezni szándékozott, és a hallgató által kikövetkeztetett implikációk útján közelítettem meg.

¹ A disszertáció az ELTE NyDI Germanisztika Alprogramjának keretén belül készül. A kutatást ezenkívül részben az OTKA K-116191. sz. pályázata támogatta.

² A módszertannal kapcsolatos felmerülő kérdéseket jelen publikációban terjedelmi okok miatt csak röviden tudom bemutatni.

Ennek a próbatanulmánynak az előkészítésekor az vezérelt, hogy megnézzem, milyen nagyságrendben aktiválnak megnevezhető implikációkat különféle metaforák, hogy ha semmilyen instrukcióval nem határozzuk meg előre, és nem is korlátozzuk le számukat. Szintén nem volt triviális, hogy ilyen módon lesz-e egyáltalán egyezés a beszélő által megnevezett implikációk és a hallgató/kontrollhallgatók által megnevezett implikációk között. Egy ilyen módszer egy későbbi kvalitatív kiértékelést is lehetővé tesz.³

A tanulmányban résztvevő mind a négy fő (beszélő, célhallgató, két kontrollhallgató) részére készítettem egy feladatlapot, amely a kiválasztott metaforákat egy-egy bekezdésnyi szöveggörnyezetben tartalmazta, a következő instrukciókkal (magyar fordításban):

„Kérem olvassa el figyelmesen az alábbi bekezdéseket. Bizonyos szövegrészek vastagon vannak szedve. Arra kérem, hogy olvasás után írja le, értette-e az adott, kiemelt szövegrészt (ezt a kérdést csak a hallgatók kapták meg), majd

i) (a hallgatókhoz intézve): értelmezze a kiemelt szövegrészt a teljes szöveggörnyezet fényében. Vezetheti az a kérdés, hogy vajon mit szándékozott a beszélő kifejezni az adott kifejezéssel, mit értett oda, amit nem mondott, nem fejezett ki explicit módon. Kérem, ha lehet, az asszociációit pontokba szedve írja le.

ii) (a beszélőhöz intézve): Mit akart kifejezni az adott kifejezéssel, amit talán nem mondott ki explicit módon, de odaértett? Kérem, ha lehet, az asszociációit pontokba szedve írja le.”

A hallgatóhoz intézett második instrukció azért szerepelt ily formában, mert, bár a relevanciaelmélet értelmében a beszélő és hallgató akár különböző kontextuális implikációkhoz is eljuthat ugyanazon metafora alapján, tehát a beszélő metaforájának nincs erős implikaturája, feltételeztem, hogy a kommunikáció sikerességének feltételét megfogalmazó általános relevanciaelméletbeli tétel, miszerint a hallgató azt érti, amit a beszélő közölni szándékozott, kihat arra a hitre, amivel a hallgató értelmez egy megnyilatkozást. Ha gyenge implikációk egyikéhez jut is el, hiheti, hogy a beszélő ezt erősen implikálta. Az elmélet értelmében tehát a metafora retorikai célú, rendeltetészerű félreérthetősége összefér az egyébként sikeres kommunikációval. Hogy a feladatlap rávilágíthasson arra, milyen módon értelmezi a hallgató a beszélő metaforáját, ennyire direkt módon kellett, hogy feltegyem a második kérdést.

³ Jelen tanulmányban terjedelmi okoknál fogva nincs lehetőségem arra, hogy egy ilyen kvalitatív elemzés részleteiben elmélyedjek.

A feladatlapon sem a metafora, sem az implikáció szó nem fordult elő, hogy iskolai nyelvtanórák emlékei ne zavarjanak be. Ezért használtam a **kiemelt szövegrész**, illetve a neutrális **asszociáció** fogalmat.

A feladatlap elején példákat hoztam arra, hogy az asszociációkat miként értem. Egy általam konstruált igei példametaforát adtam meg két mondatnyi kontextussal. Példának négy implikációt (a feladatlapon asszociációnak nevezve) adtam meg, vegyesen metaforikus, illetve nem metaforikus megfogalmazásban. A példa magyar fordítása, valamint a minta „asszociációk” alább olvashatók:

*Az ikreim nagyon különböznek egymástól. Már az iskolában is Péter minden vizsgánál elsőként végzett a feladatokkal, Pál pedig minden egyes vizsgakérdésnél legalább tíz percig **parkolt**, s a végén el sem készült.*

Elképzelhető asszociációk lehetnek például a következők:

- *Pál fizet a parkolásért, hiszen valószínűleg rossz jegyet kap.*
- *Pál nem tudja, meddig marad még ott egy helyben.*
- *Pál agya a motor. Pihen, ha parkol, nem jár.*
- *A vizsgakérdések a parkolóhelyek Pál számára.⁴*

A kiválasztott metaforákat az 1. táblázat tartalmazza. A kreatív metaforákat aláhúzással jelöltem. A lexikalizáltsági mértéket a Duden Értelmező Szótár illetve google találati lista segítségével döntöttem el. Újszerűnek vettem olyan metaforákat, amelyek sem a Duden Értelmező szótárban nem szerepeltek, sem nem adtak ki több, mint 250 találatot a Google-ban. A *Baustelle* 'építkezési terület' kifejezés ugyan a Duden szerint rendelkezik átvitt értelemmel, de ez egyértelműen különbözik attól, ahogy a beszélő használta az adott szövegkörnyezetben. A *gezettelt* és *behoppst* kifejezések annyira újak, hogy a szótárban egyáltalán nem szerepelnek (ill. a *zetteln* kifejezés csak egy, a szövés-fonás területén használatos speciális jelentéssel). Magyarra való fordításuk számomra is kérdéses, ezért kérdőjellel is megjelöltem őket.

⁴ A példa-implikációk között metaforikus következmény is szerepelt, mivel Carston (2002) és Tendahl (2009) gondolatmenetét követve létezhetnek olyan metaforikus következmények, amiket implikálhat a beszélő (s persze olyanok is, amelyeket nem implikál). Azért választottam metaforikus megfogalmazásokat is, mert Weinrich szerint a hallgatóban újszerű metafora hallásakor is aktiválódnak bizonyos, az adott metafora képmezőjében párhuzamosan eltolt, ismerősebb metaforák (Weinrich 1967/1976: 326 terminológiája), amelyek azt jelzik, hogy a hallgató megértette a metaforát, „tud vele kezdeni valamit” (Weinrich 1967/1976: 326). Ennek analógiájára olyan implikációkat is választottam, amelyek metaforikus megfogalmazásban vannak, hogy egy metaforikus értelmezésmódot előfeszítsenek.

A *zetteln* igének a dialógusban használt jelentése valószínűsíthető módon a *Zettel* 'cédula' szóból származik, akár *cédulázni*-nak is lehetne fordítani. A google-találatok egy része egy ilyen feltételezett jelentéshez köthető. A *behoppen* ige kifejezés feltehetőleg az 'ugrani' jelentésből fakadóan kutyák és egyéb háziállatok párosodására vonatkoztatják. A dialógusban nyilvánvalóan nem ilyen jelentéssel szerepel.

1. táblázat: A dialógushelyzetben kiválasztott metaforák

metafora	magyar szó szerinti fordítás
<i>hat sich sehr gut aufgelöst</i>	'jól feloldódott'
<i>habe das in mir so herumgetragen</i>	'magamban hordoztam' (egy nehéz helyzetet)
<u><i>Das ist eine Baustelle.</i></u>	'Ez egy építkezési terület.' (egy munkahely / projekt)
<u><i>alles noch nicht gezettelt</i></u>	'Nincs még minden lezsírozva.' (?)
<u><i>Projekte behoppst</i></u>	'projekteket próbált végig' (?)
<i>Diese Mütter landen in diesen Dingen.</i>	'Ezek az anyák ezekben az izékben landolnak.'
<i>Grabenkämpfe</i>	'árokharcok'

A feladatlap minden kérdésére minden résztvevő válaszolt. A kapott válaszok kiértékelése a 4.1. pontban olvasható.

3.2. A csoportkommunikációs helyzet

A tanulmányt a Budavári Német Ajkú Evangélikus Egyházközség tagjai között végeztem. A kommunikációs helyzet tehát speciális volt abban a tekintetben, hogy egy beszélő több hallgatóhoz beszélt, s a kommunikáció egyirányú volt. A beszélő hallgatóság egy részét jól ismeri, másik része viszont nem a gyülekezet állandó tagjaiból tevődik össze, hanem alkalmi, vagy rövidebb időre a gyülekezetbe érkező tagokból. A szövegek a gyülekezet lelkészének a 2016 szeptemberében elhangzott négy prédikációjából kiválasztott bekezdések voltak. A prédikációk tervezett szövegeit a lelkésztől megkaptam előre. Ezeket a szövegterveken ugyan szokott a ténylegesen istentiszteleti alkalmon némileg módosítani, de nem sokat. Az istentiszteleten elhangzó prédikáció hanganyagát rögzítettem, a kérdéses részek a tervezettnél megfelelően

hangzottak el. A beszélő tehát minden esetben a gyülekezet lelkésze, aki szoros viszonyban áll a gyülekezet állandó tagjaival, így a célcsoportba önként jelentkező gyülekezeti tagokkal is. A próbatanulmányban való részvételt szintén önként vállalta. A tanulmány célhallgatóságát a gyülekezet magjának számító tagok közül három önként jelentkező alkotta, egy férfi és két nő. A célhallgatóság tagjai mind a 35 és 50 év közötti korosztályba tartoznak, Magyarországon élő és dolgozó német anyanyelvűek, mind a négyen diplomával rendelkező értelmiségiek. Mindannyian több éve élnek Magyarországon, több éve rendszeresen járnak a gyülekezetbe, s mind a lelkész elmondása alapján, mind saját meglátásuk szerint a gyülekezet magjához tartoznak. Ez azért volt fontos paraméter, mert csak így indulhattam ki abból, hogy – bár a lelkész fejében – amikor a prédikációra felkészül, egy potenciálisan nyitott célcsoport élhet, az említett négy önkéntes feltehetőleg annak a „virtuális” célcsoportnak részét képezi, akikhez a prédikáció szól. A gyülekezet rendszeresen találkozik az istentiszteleti alkalmakon kívül is, az említett tagok évek óta ismerik egymást és a lelkészt, így valódi csoportot alkotnak. A hallgatóság kontrollcsoportját három, német anyanyelvű fiatal felnőtt alkotta, két nő és egy férfi, 25 és 45 év közötti diplomás értelmiségiek. Egyikük 2016 szeptemberében érkezett a gyülekezetbe, a másik kettő evangélikus felekezethez tartozó, a gyülekezetbe nem járó német fiatal. A beszélő tehát nem ismerte őket a prédikáció elhangzásakor, illetve az arra való felkészüléskor; a gyülekezetbe érkező új taggal is legfeljebb egyszer találkozhatott korábban. Feltételezhető tehát, hogy nem képezték részét a beszélőben virtuálisan célcsoportnak. A két csoport összevethetősége miatt azonban fontos volt, hogy ők is evangélikus felekezethez tartozó hívő emberek. A beszélőn, cél-, ill. kontrollcsoporton kívül még egy plusz kontrollszemély („külsős értelmező”) vett részt a kísérletben, az ő szerepét alább ismertetem.

A módszertan nyitott kérdése ezen a ponton az volt, hogy hogyan lehet minél objektívebben és pontosabban mérhetővé tenni egy metafora értelmezésbeli különbségét beszélő, illetve különböző hallgatói csoportok között.

A prédikációk szövegéből kiválasztottam tíz, általam metaforikusnak ítélt szövegrészt. Ezeket úgy válogattam, hogy öt kreatív és öt nagyobb lexikalizáltsággal rendelkező metaforikus kifejezés legyen köztük. A lexikalizáltsági fokukra vonatkozó intuíciónkat a Duden Értelmező Szótár segítségével, illetve googlekeresésekkel ellenőriztem. Újszerűnek vettem olyan metaforákat, amelyek sem a Duden Értelmező szótárban nem szerepeltek, sem nem adtak ki több, mint 250 találatot a google-ban. Az *ins Feld führen* kifejezést kreatív metaforának kategorizáltam, mert, bár a kifejezés létezik frazeologizmusként is ('felsorol, felsorakoztat' jelentéssel), ebben a szövegkörnyezetben valószínűsíthető, hogy nem

ezzel jelentéssel szerepel. A metaforákat előzetesen három anyanyelvi beszélő értelmezte (ugyanazzal a kérdőívvel, mint amit a beszélő és a külsős értelmező kapott meg később – ld. alább). Mivel minden metaforát értettek és tudtak értelmezni, mindegyiket megtartottam a próbatanulmányhoz. A metaforák listáját az 2. táblázat tartalmazza, magyar fordításukkal.

2. táblázat: *A csoportkommunikációs helyzetben kiválasztott metaforák*

metafora	magyar szó szerinti fordítás
<i>Sack mit Sorgen</i>	'zsák gonddal'
<i>Sorgen ausbreiten</i>	'kitergetni/szétteríteni a gondokat'
<i>zerrissene Welt</i>	'szétszakított világ'
<i>Mauer des Todes</i>	'a halál fala'
<i>Schärfe der Botschaft</i>	'az üzenet élessége/csipőssége'
<i>trockene Floskeln</i>	'száraz szófordulatok'
<i>ins Feld führen</i>	'felsorakoztat, a mezőbe vezet'
<i>Sprengkraft in Worten</i>	'robbanóerő a szavakban'
<i>Ordnungen geraten ins Wanken</i>	'rendek/rendszerek inognak meg'
<i>Faserns meines Lebens</i>	'az életem rostjai'

Aláhúzással jelöltem az újszerű, kreatív metaforákat. A *Schärfe der Botschaft* és a *zerrissene Welt* olyan metaforák, amelyeknek metaforikus jelentése a Duden Értelmező Szótárban is szerepel. A *Sack mit Sorgen* kifejezés ebben a formában ugyan csak 6 találatot adott, de a *Sack voller Sorgen*, *Sack voll Sorgen* 'zsák gonddal tele' (különböző morfológiai realizációban) és a *Sorgensack* 'gondzsák' keresési kifejezések együttesen 1717 találatot adtak. A *Mauer des Todes* 'a halál fala' kifejezésnél esetében, mivel az auschwitzzi koncentrációs tábor hírhedt halálfa is ugyanezt a nevet viseli, s így a találatok nagy százaléka (5850) erre a konkrét helyszínre utal, a találati lista száma kevésbé informatív. A teljes találati szám azonban olyan nagy, 59900, hogy bizonyosak lehetünk benne, hogy 250 fölött van a metaforikus találatok száma is. Az *Ordnungen geraten ins Wanken* kifejezés véleményem szerint a

Lakoff-Johnson-i kognitív megközelítésben a MENTAL STATES ARE BUILDINGS konceptuális metafora példája, s a lehetséges morfológiai variációkban a kifejezésre 421 találatot kaptam.

A relevanciaelméleti keretnek megfelelően a metaforák jelentését továbbra is a beszélő által kifejezni szándékozott, és a hallgató által kikövetkeztetett implikációk útján közelítettem meg. Megkértem egyrészt a beszélőt, valamint egy kontrollszemélyt, aki ugyanúgy nem volt része a gyülekezetnek, mint a hallgatói kontrollcsoport, de az evangélikus felekezethez tartozott, hogy adjon minimum egy, maximum három asszociációt a beszélő egyes metaforáihoz, fontossági sorrendet megjelölve. A metaforákat egy bekezdéses szövegekörnyezetben adtam oda először a beszélőnek, majd utóbb a külsős értelmezőnek (1. feladatlap). A külsős értelmező egy jelentéségyértelműsítési feladatlapot is kitöltött előzetesen, szövegértési ellenőrzéseképp. Az 1. feladatlap instrukciói megegyeztek az előzőekben leírt tanulmány instrukcióival (a beszélőnek szánt instrukciókat most is a beszélő kapta, a hallgatóknak szánt instrukciókat a külsős értelmező).

A beszélő és külsős értelmező által adott implikációkat átnéztem. Ahol a külsős értelmező ugyanazt az implikációt adta, mint a beszélő, az adott implikációt töröltem. Szerencsére, és meglepő módon ez nem sok esetben volt szükséges. A fennmaradó, egyenlő számú beszélői, illetve külsős értelmezői implikációs listákat összefésültem, randomizáltam az elemek sorrendjét, s így mind a tíz metaforához készítettem egy (kettő, négy vagy hat elemből álló) implikációs listát. Ezeket az implikációs listákat újra hozzárendelvé a megfelelő metaforához, készítettem egy újabb feladatlapot (2. feladatlap). Ezen így mind a tíz metaforához kettő, négy vagy hat választható értelmezési opció volt megadva. Ezeknek, a fent leírtaknak megfelelően, pontosan a fele a beszélőtől származott, másik fele a külsős értelmezőtől. A három célhallgató, illetve a három kontrollhallgató feladata az volt, hogy a megadott lehetőségek közül kiválassza azt az egyet, amelyiket szerinte a beszélőnek leginkább szándékában állt kifejezni. Mivel ugyanolyan számú asszociációt adott mindkét személy, ugyanolyan eséllyel választhatott a cél-, illetve kontrollhallgató a felkínált lehetőségek közül. A pontos instrukció (magyar fordításban) így hangzott:

A következőkben XY lelkész prédikációiból olvashat néhány részletet. Kérem, olvassa el figyelmesen a bekezdéseket. Bizonyos szövegrészek vastagon vannak szedve. Arra kérem, hogy olvasás után írja le, értette-e az adott, kiemelt szövegrészt, majd döntse el, hogy a bekezdés alatt felajánlott asszociációk közül melyik az, amelyiket Ön szerint a beszélő leginkább ki akarta fejezni. Kérem, csak egyet válasszon a megadott lehetőségek közül!

A 2. feladatlapot tehát három-három önkéntes cél- és kontrollhallgató, kapta meg (tehát a külsős értelmezőtől különböző személyek). Válaszaik ezúttal már jobban objektívizáltak, mint a dialógushelyzetben alkalmazott módszertan esetében, és nyomukban mérhető tendencia rajzolódik ki a tekintetben, hogy a beszélő célhallgatósága, illetve a kontrollhallgatóság inkább a beszélő, vagy inkább a külsős értelmező által felkínált implikációkat érzik-e meghatározóbbnak. Természetesen jelen próbatanulmány a résztvevők kis száma miatt legfőljebb indikálhat bizonyos tendenciát – a kísérletet később, nagyobb elemszámmal többször meg kell ismételni.

4. Eredmények

A két próbatanulmány eredményeit egymás után mutatom be. Mindkét próbatanulmányban arra kerestem tehát a választ, hogy kiscsoportos- illetve kontrollhelyzetben elhangzó metaforák értelmezését vizsgálva mutatkozik-e különbség a beszélő és a hallgató értelmezésének egymáshoz való közelségében a metafora lexikalizáltsági fokától függően?

4.1. A dialógushelyzet kiértékelése

Mivel a dialógushelyzet résztvevőinek ('A', ill. 'B' résztvevő), valamint a két kontrollhallgatónak (1. KH ill. 2. KH) olyan feladatlapot adtam, amelyen mindegyiküknek aktívan kellett kifejtteni egy-egy metaforához azokat az implikációkat, amelyeket szerintük a beszélő kifejezni szándékozott,⁵ a válaszokat először kvalitatív módon összevettem egymással, majd utána számszerűsítettem, hogy ki hány olyan implikációt nevezett meg, amelyet a beszélő is megnevezett. Mivel ez az összehasonlítás szubjektív módon történt, ez a kiértékelés természetesen nem lehet annyira objektív, mint a csoportkommunikációs helyzetben alkalmazott módszertan. Amikor beszélő és hallgató/kontrollhallgató szó szerint azonos kifejezéseket használt, könnyű volt a döntés, hogy az implikációk egyeznek-e. De óhatatlanul lehetnek olyan esetek, ahol ugyan az én szemantikai érzésem kellő közelséget jelzett ahhoz, hogy a kifejezni kívánt és értett implikációt azonosnak tekintsem, ez a döntés azonban vitatható lehet. Ennek ellenére a módszertan kipróbálását így is hasznosnak érzem előtanulmányként.

Az alábbi táblázat azt az információt tartalmazza, hogy hány esetben volt ilyen egybeesés. A teljesség kedvéért plusz (+) jel után a hallgatók oszlopá-

⁵ Ahogy fentebb is említettem, a hét metafora közül hat 'A' beszélőtől származott, egy (*alles noch nicht gezettelt*), 'B' beszélőtől.)

ban felsoroltam még, hogy hány olyan egyéb implikációt soroltak fel maguktól, amely a beszélő által említett egyik implikációval sem egyezett. A kérdőjel azt jelzi, hogy a hallgató arra a kérdésre, értette-e a megjelölt szövegrészt, nemmel válaszolt. A kontrollhallgatók ennek ellenére minden esetben megpróbálták megtippelni, mire gondolhatott a beszélő; az implikációkat jeleztem is. Mind a négy esetben tehát, ahol a hallgató nem értette a beszélő kiemelt megnyilatkozását, kreatív metaforáról volt szó, mégpedig összesen két kreatív metaforáról, amelyeket kizárólag a beszélgetőpartner vélt érteni.

A 3. táblázatnak az értelmezésekor természetesen figyelembe kell vennünk, hogy – bár hasonlít a 5. táblázathoz –, itt a hallgatók nem egy zárt, fix elemű, előre megadott listából választhatták ki azt az implikációt, amely szerintük az adott esetben a beszélő szándékának leginkább megfelelt, hanem aktívan kellett megadniuk tetszőleges számú implikációt. Így tehát sokkal kisebb volt az esélye bármilyen egybeesésnek, hiszen elképzelhető lenne, hogy semmilyen, a beszélő által implikált implikáció nem jön létre a hallgatóban. Éppen ezért volt érdekes megnézni ennek a próbatanulmánynak az eredményeit. Itt érdemes újra emlékeztetni rá, hogy ahogy fentebb említettem, hat esetben 'B' személy volt a hallgató, egy esetben, az *alles noch nicht gezettelt* metafora esetében 'A' személy, de ezt a különbségtételt az átláthatóság kedvéért a táblázatban külön nem jelölöm.

3. táblázat: *Beszélő, célhallgató (CH) és két kontrollhallgató (1. KH / 2. KH) metaforaértelmezése a beszélővel való összehasonlításban, a dialógushelyzetben*

metafora	Beszélő	CH	1. KH	2. KH
<i>hat sich sehr gut aufgelöst</i>	4	4/4	3/4 + 1	2/5 + 1
<i>habe das in mir so herumgetragen</i>	5	4/5 + 2	2/5 + 2	3/5 + 2
<u><i>Das ist eine Baustelle.</i></u>	<u>6</u>	<u>5/6 + 3</u>	<u>1/6 + 3</u>	<u>1/6 + 2</u>
<u><i>alles noch nicht gezettelt</i></u>	<u>5</u>	<u>2/5 + 1</u>	<u>1/5 ?</u>	<u>1/5 ?</u>
<u><i>Projekte behoppst</i></u>	<u>3</u>	<u>3/3 + 2</u>	<u>0/3 + 2 ?</u>	<u>1/3 + 2 ?</u>
<i>...landen in diesen Dingen</i>	3	2/3 + 3	1/3 + 3	1/3
<i>Grabenkämpfe</i>	5	3/5	1/5 + 2	2/5 + 2

A 4. táblázat a fentiek alapján szembeállítja a három kreatív, illetve négy lexikalizáltabb metafora értelmezésekor tapasztalt értelmezési tendenciát hallgatók szerint. Láthatjuk, hogy egyrészt a célhallgató a beszélőhöz hasonlóbb módon

értelmezte annak összes metaforáját, mint a kontrollhallgatók. Másrészt ez a különbség a Partington és Littlemore eredményeire támaszkodó hipotézisnek megfelelően jóval nagyobb a kreatív metaforák esetében. A relevanciaelmélet jöslatát, miszerint a metaforák általánosságban gyengén implikált gyenge implikációk útján válnak relevánssá, az alábbi előzetes eredménynek nem látszanak alátámasztani. Azt sejtethetjük ezek alapján tehát, hogy mind a metafora lexikalizáltsági foka, mind a kommunikációban való tényleges részvétel, illetőleg a csoportkohézió szerepet játszhat abban, hogy egy metafora milyen módon nyer értelmezést.

4. táblázat: Célhallgató és kontrollhallgatók (KH) metaforaértelmezésének összevetése a beszélő értelmezésével, lexikalizáltsági fok szerinti bontásban

	CH	1. KH	2. KH	1. és 2. KH százalékos átlaga
	implikációinak egyezése a beszélő által megadottakkal (arány-formában, majd százalékosan)			
Kreatív metaforák esetében a beszélő által megadott implikációval való egybeesés személyenként (tényleges egyezések száma a maximálisan elképzelhető egyezések számához viszonyítva)	10/14 72,42%	2/14 14,28%	3/14 21,42%	17,85%
Lexikalizált metaforák esetében a beszélő által megadott implikációval való egybeesés személyenként (tényleges egyezések száma a maximálisan elképzelhető egyezések számához viszonyítva)	13/17 76,47%	7/17 41,17%	8/17 47,05%	44,11%

4.2. A csoporthelyzet kiértékelése

Az 5. táblázat összefoglalja minden egyes metaforára, hogy a cél- illetve kontrollhallgatóság résztvevői (3-3 fő) melyiknél választottak a megadott listából a beszélőtől származó implikaturát. A beszélő listájából való választást X jelöli, a külsős értelemző listájából való választást Ø jelöli. A kérdőjel

azt jelzi, hogy a hallgató arra a kérdésre, értette-e az adott szöveggörnyezetben a kiemelt szövegrészt (*ins Feld führen*), nemmel felelt, és nem is választott a felkínált lehetőségek közül.⁶ A 3. táblázatra visszatekintve látjuk, hogy ott ugyanígy kreatív metaforák voltak azok, amelyeket egyik kontrollhallgató sem értett. Ez a tény erősíti a fenti hipotézist, miszerint a kreatív metaforák nagyobb egyéni kifejezési szabadságot engednek a beszélőnek.

5. táblázat: A csoporthelyzetben elhangzó metaforák értelmezése

metaforák	Választ. lehet-ek száma	CH és besz. közötti egyező implikációk (X), nem egyezők (Ø), személyek szerint			KH és besz. közötti egyező implikációk (X), nem egyezők (Ø), személyek szerint			Beszélő-vel azonos ítélet csop. szerint: célh. – kontr.h.
<i>Sack mit Sorgen</i>	4	Ø	X	X	X	X	X	2/3 – 3/3
<i>Sorgen ausbreiten</i>	6	<u>X</u>	<u>X</u>	<u>X</u>	<u>X</u>	<u>Ø</u>	<u>X</u>	3/3 – 2/3
<i>zerrissene Welt</i>	4	X	Ø	X	X	X	X	2/3 – 3/3
<i>Mauer des Todes</i>	4	Ø	X	X	X	X	X	2/3 – 3/3
<i>Schärfe der Botschaft</i>	4	X	X	X	X	X	X	3/3 – 3/3
<i>trockene Floskeln</i>	6	<u>X</u>	<u>X</u>	<u>Ø</u>	<u>Ø</u>	<u>Ø</u>	<u>Ø</u>	2/3 – 0/3
<i>ins Feld führen</i>	4	<u>X</u>	<u>Ø</u>	<u>X</u>	<u>Ø</u>	<u>X</u>	<u>X</u>	2/3 – 2/3
<i>Sprengkraft in Worten</i>	6	<u>X</u>	<u>X</u>	<u>X</u>	<u>X</u>	<u>Ø</u>	<u>X</u>	3/3 – 2/3
<i>Ordnungen geraten ins Wanken</i>	2	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	0/3 – 0/3
<i>Faserns meines Lebens</i>	4	<u>Ø</u>	<u>Ø</u>	<u>X</u>	<u>Ø</u>	<u>Ø</u>	<u>Ø</u>	1/3 – 0/3
Beszélő által megadott implikáció választása (tíz metaforából hány esetben)		6	6	8	6	5	7	∑20/30 vs18/30 66,6% vs 60%

⁶ Ez volt az a metafora, amelyet kreatív metaforának kategorizáltam, mert, bár a kifejezés létezik frazeologizmusként is ('felsorol, felsorakoztat' jelentéssel), ebben a szöveggörnyezetben valószínűsíthető, hogy nem ezzel jelentéssel szerepel.

A táblázat legelső sora összefoglalja, hogy a tíz metafora értelmezéséből összesen hánynál választotta az adott hallgató a beszélő által felkínált valamelyik implikációt. Az utolsó oszlop összeveti, hogy a három cél- illetve kontrollhallgatóból egy adott metafora esetében hányan választották a **beszélő által** felkínált implikációt.

A 6. táblázat a fentiek alapján szembeállítja az öt-öt kreatív, illetve lexikalizáltabb metafora értelmezésekor tapasztalt tendenciát hallgatók szerint.

6. táblázat: Célhallgatók és kontrollhallgatók metaforaértelmezésének összevetése a metaforák lexikalizáltsági foka szerinti bontásban

	Célhallg.			Kontr.hallg.			
Kreatív metaforák esetében a beszélő által megadott implikáció választása (öt metaforából hány esetben, majd százalékosan)	4/5 80%	3/5 60%	4/5 80%	2/5 40%	1/5 20%	3/5 60%	11/15 (célhallg.) vs 6/15 (kontrl.h.)
Hallgatói csoportonként a beszélővel való egyezés százalékos átlaga kreatív metaforák értelmezésekor	73,3%			40%			73,3% vs 40%
Lexikalizált metaforák esetében a beszélő által megadott implikáció választása (öt metaforából hány esetben, majd százalék.)	2/5 40%	3/5 60%	4/5 80%	4/5 80%	4/5 80%	4/5 80%	9/15 (célhallg.) vs 12/15 (kontrl.h.)
Hallgatói csoportonként a beszélővel való egyezés százalékos átlaga lex. metaforák értelmezésekor	60%			80%			60% vs 80%

Az 5. táblázat alapján láthatjuk, hogy amennyiben nem húzzuk meg a lexikalizáltsági szint mentén a két metaforacsoport közötti határvonalat, a cél- illetve kontrollhallgatóság értelmezési tendenciája között gyakorlatilag nincs különbség. A 6. táblázatból azonban látszik, hogy a kreatív metaforák esetében a célhallgatóság jóval nagyobb arányban választotta a beszélő által megadott implikációk valamelyikét, mint a kontrollcsoport (73,3% vs 40%), s

mint ahogy maga a célcsoport tette ezt lexikalizált metaforák esetében (60%). Érdekes, hogy abszolút értékben az a feltétel állt legközelebb a beszélő értelmezéséhez, amikor a kontrollhallgatóság a lexikalizált metaforákat értelmezte (80% egyezés); nem sokkal, de megelőzve azt, amennyire a kreatív metaforákat a célhallgatóság a beszélőhöz hasonló módon értelmezte (73,3% egyezés). Láthatjuk továbbá, hogy a kontrollhallgatóság tagjai jóval inkább a beszélőhöz hasonló módon értelmezték annak lexikalizált metaforáit, mint a kreatív metaforákat (80% vs 40%). Ez a részeredmény a relevanciaelmélet alapján jósoltakat látszik alátámasztani (amennyiben a nagymértékben lexikalizált metaforákat a szó szerinti jelentésekkel állíthatjuk párhuzamba), és a dialógushelyzetben megfigyeltekkkel párhuzamot mutatnak (ott 44,11% vs 17,85%) – azzal a kitételrel, hogy úgy tűnik, mindez az összefüggés csak a kontrollhallgatóságra vonatkoztatva látszik igaznak. Amint valódi kommunikációs partnerek közötti metaforaértelmezést vizsgálunk, úgy tűnik, a kommunikációban való tényleges részvétel, illetőleg csoportkohéziós erő, valamint a metaforák lexikalizáltsági foka is a metaforaértelmezést meghatározó tényező lesz.

A fenti eredmények összességében egyelőre azt mutatják, hogy kiscsoportos- illetve kontrollhelyzetben elhangzó metaforák értelmezését vizsgálva valóban mutatkozik különbség beszélő és hallgató értelmezésének egymáshoz való közelségében a metafora lexikalizáltsági fokától függően. Továbbá a Partington (1998) és Littlemore (2008) alapján valószínűsített hipotézisnek megfelelően kiscsoportos kommunikációs helyzetben kreatív metaforikus fogalmak esetében úgy tűnik, közelebb áll egymáshoz a beszélő által kifejezni szándékozott és a hallgató által értelmezett ad hoc fogalom, mint lexikalizált metaforák vagy szó szerint használt fogalmak esetében. Kontrollhelyzetben pontosan kreatív metaforikus fogalmak esetében áll egymástól távolabb a beszélő által kifejezni szándékozott és a hallgató által értelmezett ad hoc fogalom, mint lexikalizált metaforák vagy szó szerint használt fogalmak esetében – a relevanciaelmélet általános elvével összhangban. Természetesen ismét le kell szögezni, hogy a résztvevők kis létszáma miatt az eddigi eredmények pusztán iránymutatóak; a módszertant érdemes lehet nagyobb elemszámon alkalmazni.

Hivatkozások

- Carston, Robyn 2002. *Thoughts and utterances: the pragmatics of explicit communication*. Oxford, Blackwell.
- Jäkel, Olaf 1997. *Metaphern in abstrakten Diskurs-Domänen. Eine kognitiv-linguistische Untersuchung anhand der Bereiche Geistestätigkeit, Wirtschaft und Wissenschaft*. Frankfurt a. M. [u.a.], Lang.
- Jäkel, Olaf 1999. Kant, Blumenberg, Weinrich: Some Forgotten Contributions to the Cognitive Theory of Metaphor. In Gibbs, Raymond W. – Steen, Gerard J. (szerk.) *Metaphor in Cognitive Linguistics*. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, 9–27.
- Kuti Judit 2015. Harald Weinrich metaforaelmélete és a relevanciaelmélet metaforafelfogása. In Bárány Tibor – Zvolenszky Zsófia – Tözsér János (szerk.) *Metafora, relevancia, jelentés*. Budapest, Loisir, 77–106.
- Littlemore, Jeanette 2008. ‘He’s got a bit of a loose nappy’. Figurative thinking and foreign language learning: Metaphor and metonymy in institutional discourse. In *Cognitive Approaches to Second/Foreign Language Processing: Theory and Pedagogy*, The LAUD Linguistic Agency, 390–408.
- Partington, Alan 1998. *Patterns and Meanings. Using Corpora for English Language Research and Teaching*. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins.
- Sperber, Dan – Wilson, Deirdre 2008. A Deflationary Account of Metaphors. In Raymond W. Gibbs (szerk.) *The Handbook of Metaphor and Thought*. New York, Cambridge University Press, 84–105.
- Sperber, Dan – Wilson, Deirdre 2013. A metafora leleplezése. (Ford. Fazekas Judit.) In Pléh Csaba (szerk.) *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXV. A kognitív szempont a nyelv pszichológiájában*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 313–338.
- Tendahl, Markus 2009. *A Hybrid Theory of Metaphor: Relevance Theory and Cognitive Linguistics*. Houndmills/Basingstoke/Hampshire/New York, Palgrave-Macmillan.
- Weinrich, Harald 1958/1976. *Münze und Wort: Untersuchungen an einem Bildfeld*. In Harald Weinrich 1976b, 276–290.
- Weinrich, Harald 1963/1976. *Semantik der kühnen Metapher*. In Harald Weinrich 1976b, 295–316.
- Weinrich, Harald 1964/1976. *Metaphora memoriae*. In Harald Weinrich 1976b, 291–294.
- Weinrich, Harald (1967/1976). Allgemeine Semantik der Metapher. In Harald Weinrich 1976b, 317–327.
- Weinrich, Harald 1976a. *Streit um Metaphern*. In Harald Weinrich 1976b, 328–341.
- Weinrich, Harald 1976b. *Sprache in Texten*. Stuttgart, Klett.
- Zvolenszky Zsófia – Bárány Tibor. 2015. *Relevanciaelmélet és a szó szerinti–metaforikus kontinuum – A magyar nyelvű szövegek tükrében*. In Bárány Tibor – Zvolenszky Zsófia – Tözsér János (szerk.) *Metafora, Relevancia, Jelentés*. Budapest, Loisir, 11–28.